

ВІДГУК офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента, доцента кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка» Гавран Мар'яни
Іванівни на дисертаційне дослідження Овчаренко Лілії Романівни
«Іншомовна підготовка майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у
закладах вищої освіти України (друга половина XX – початок XXI століття)»,
представлене на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 – освітні, педагогічні науки

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Невпинний розвиток вітчизняної системи вищої освіти, зумовлений викликами сучасного суспільства, глобалізаційними процесами та загальноєвропейськими вимогами до якості професійної підготовки, потребує пошуку нових методів і засобів навчання, модернізації змісту освітніх програм, інтенсифікації освітнього процесу. Впродовж останніх двох десятиліть вагомим значенням набула іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти різних спеціальностей, оскільки на ринку праці попит на фахівців із знанням хоча б однієї іноземної мови, передовсім англійської, невіддільно зростає, а високий рівень її володіння засвідчує не лише особистісний розвиток, а й міжкультурну і професійну компетентність особистості.

Сьогодні підготовка фахівців нефілологічних спеціальностей у педагогічних закладах вищої освіти України повинна здійснюватись відповідно до зростаючої потреби вільного володіння іноземною мовою, як для загальних, так і професійних цілей. Сучасною стратегією навчання іноземних мов є комунікативний компетентнісний підхід, спрямований на формування навичок грамотного усного та писемного іншомовного міжкультурного та професійного спілкування, що, безумовно, дасть змогу майбутнім учителям будь-яких спеціальностей брати участь у міжнародних проектах, тренінгах, освітніх програмах, стажуваннях, переймати зарубіжний досвід організації освітнього процесу та методики викладання. Саме тому інтерес вітчизняних науково-педагогічних працівників до здійснення якісної

професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей зростає.

Доцільність дослідження підтверджується необхідністю вивчення реального стану іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей з метою вдосконалення процесу і методики викладання іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти України.

Рецензоване дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів» (номер державної реєстрації 0108U007644).

З огляду на наведені міркування, дослідження Л. Р. Овчаренко безперечно вважаємо вчасним, доцільним й актуальним.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації. Оцінюючи найважливіші здобутки поданої на захист кваліфікаційної наукової роботи, зазначимо ті, що мають вагоме значення для розвитку педагогічної теорії та практики, а саме: здобувачкою проаналізовано стан дослідженості проблеми іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей і відповідного категоріального апарату, на основі чого уточнено зміст ключових понять, з'ясовано сутність, цілі, завдання та принципи такої підготовки; водночас, виявлено особливості трансформації змісту і розвитку методики професійно орієнтованого навчання іноземних мов майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у радянський період і розкрито особливості та виявлено проблеми іншомовної підготовки у пострадянський період; визначено педагогічні умови активізації процесу цієї підготовки у закладах вищої освіти України на сучасному етапі.

Нові факти, одержані здобувачем. Аналізуючи результати наукового пошуку Лілії Романівни Овчаренко, можемо стверджувати, що більшість авторських здобутків має наукову новизну. Найбільш вагомими результатами, що розкривають особистий внесок дисертантки, полягають у тому, що на основі

системного ретроспективного аналізу в окреслених хронологічних межах вперше досліджено теорію і практику іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти України; здійснено історіографічний аналіз проблеми й обґрунтовано теоретичні аспекти такої іншомовної підготовки, уточнено зміст таких понять, як: іншомовна підготовка, іншомовна професійна компетентність, комунікативна та міжкультурна компетенції. Обґрунтовуючи суспільно-політичні, соціально-економічні та соціокультурні чинники, авторка дослідження вперше запропонувала чітку періодизацію розвитку іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти України з другої половини ХХ до початку ХХІ ст., виокремивши й обґрунтувавши чотири етапи. Водночас здобувачкою розкрито організаційно-методичні засади іншомовної підготовки учителів нефілологічних спеціальностей у радянський та пострадянський періоди, а також визначено перспективні напрями її вдосконалення в сучасних педагогічних закладах вищої освіти України.

Проведене дослідження відкриває нові можливості для подальшого розвитку конструктивних ідей та теоретичних положень щодо професійно орієнтованої іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей, що розширює межі вивчення проблеми та окреслює перспективи у період реформування системи вищої педагогічної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації та публікацій, які висвітлюють результати проведеного дослідження Лілії Романівни Овчаренко, дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених здобувачкою наукових положень. У роботі обґрунтовано вибір теми дослідження, правильно визначено його об'єкт і предмет, поставлено посильну мету та реальні завдання. Використання комплексу методів дослідження, зокрема теоретичного (аналіз, синтез, порівняння, систематизація), історико-структурного, конструктивно-

узагальнювального, сприяли одержанню обґрунтованих результатів й розв'язанню поставлених завдань.

Вірогідність результатів дослідження забезпечено завдяки опрацюванню значного обсягу наукових праць, періодичної преси, архівних матеріалів у сфері освіти, законодавчих і нормативно-регулювальних документів, навчально-методичного забезпечення іншомовної підготовки студентів у різних закладів вищої освіти. Позитивним вважаємо впровадження результатів дисертації в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти України.

Основні наукові положення та результати проведеного дослідження широко апробовані на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях та повноцінно висвітлені у наукових публікаціях Лілії Романівни Овчаренко. Отож, високий науковий рівень дисертації, її актуальність, завершеність і практична значущість є беззаперечними, що й підтверджує ґрунтовне вивченням здобувачкою досліджуваної проблеми, наукову обґрунтованість досягнутих результатів визначених завдань та зроблених висновків.

Значення отриманих автором результатів для науки і практики. Практична значущість результатів дослідження полягає у тому, що Лілія Романівна чітко визначила й обґрунтувала основні педагогічні умови активізації іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у педагогічних закладах вищої освіти України; удосконалила структуру навчальної дисципліни «Іноземна мова (англійська)», яка викладається для студентів нефілологічних спеціальностей та оновила її зміст; підготувала методичні рекомендації щодо використання сучасних технологій навчання іноземних мов і створення професійно орієнтованого іншомовного середовища, оптимального для функціонування системи організаційно-методичного й інформаційно-технологічного забезпечення іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційне дослідження Л. Р. Овчаренко є завершеною науково-педагогічною працею з чітко структурованим і послідовно викладеним змістом, що безумовно відповідає меті та логіці визначених завдань. Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку публікацій авторки, вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі «Теоретичні основи іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей» Л. Р. Овчаренко, здійснюючи ґрунтовний аналіз поняттєво-категоріального апарату дослідження, конкретизує зміст поняття «іншомовна підготовка майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей», даючи йому авторську інтерпретацію. Під іншомовною підготовкою зазначеної категорії студентів дисертантка трактує системно організований процес орієнтації мети, змісту, форм, методів і засобів навчання та виховання на майбутню педагогічну спеціальність, які уможливають розвиток у студентів засобами іноземної мови професійно орієнтованих знань, умінь і навичок мовно-мисленнєвої діяльності, підвищення рівня їхньої комунікативної та міжкультурної компетенцій (с. 22). Дослідниця також розкриває сутність професійно орієнтованої іншомовної підготовки та виокремлює основні принципи її організації у педагогічних закладах вищої освіти, серед яких: активність та діяльнісний характер навчання; індивідуалізація; автономність; функціональність; новизна; концентрованість; діалог культур тощо. Не менш значущим є й авторське трактування мети професійно орієнтованої іншомовної підготовки, а також чітке встановлення завдань на різних інституційних рівнях для її досягнення.

У другому розділі «Організаційно-педагогічні засади іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти України (друга половина XX – початок XXI століття)» Лілія Романівна, враховуючи суспільно-політичні, соціально-економічні та

соціокультурні чинники, здійснює розподіл радянського періоду на декілька етапів та виокремлює пострадянський період як реформаційно-євроінтеграційний етап. Дослідниця зуміла на кожному з окреслених етапів виокремити цілі навчання іноземної мови, зміст іншомовної освіти та схарактеризувала методи і форми навчання. Крім того, здобувачка на основі аналізу науково-методичних і навчальних матеріалів виконала відбір дидактичних одиниць та міжпредметних зв'язків і розкрила особливості здійснення іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей. Важливим здобутком дисертантки є обґрунтування дидактичних і психолого-педагогічних можливостей та педагогічних умов, спрямованих на активізацію процесу іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей.

У загальних висновках Л. Р. Овчаренко зуміла чітко представити отримані результати наукового пошуку, підтверджуючи розв'язання поставлених завдань.

Отже, аналіз тексту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що проведене дослідження є комплексним, самостійним, відзначається науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому високо оцінюючи наукове та практичне значення отриманих результатів, все ж варто звернути увагу на певні дискусійні положення й зауваження до змісту роботи, а також висловити такі побажання:

1. Обґрунтовуючи роль і важливість вивчення іноземних мов студентами вітчизняних педагогічних закладів вищої освіти, варто було б додати статистичні дані, які свідчать про популярність і пріоритетність конкретних іноземних мов на кожному з виокремлених етапів.

2. У першому розділі, при проведенні аналізу категоріально-понятійного апарату, на наш погляд, слід було б здійснити компаративний аналіз ключових понять дослідження, поданих у зарубіжних і вітчизняних наукових працях.

3. У підрозділі 1.3 наголошується, що категорія «професійно орієнтована іншомовна підготовка» використовується для позначення «процесу викладання іноземної мови студентам нефілологічних спеціальностей педагогічних ЗВО, зорієнтованого на читання літератури з фаху (предметної спеціалізації)...» (с. 47), де останнє було б більш доречно, з огляду на проведений аналіз, замінити на категорію «опрацювання фахової літератури», яка свідчить про процес читання, сприйняття та розуміння іншомовного текстового матеріалу.

4. Згадуючи про умови навчання в одній академічній групі студентів із різним рівнем підготовки – від рівня *False Beginner* до *Upper Intermediate* (с. 61), слід було б вказати про практику розподілу студентів за рівнем знання іноземної мови, яку використовує більшість сучасних закладів вищої освіти у вигляді вхідного контролю або «скринінгового» тесту. Крім того, відповідно до Концепції розвитку англійської мови в університетах до 2023 р., такий вхідний контроль рівня володіння абітурієнтами іноземними мовами має стати обов'язковим.

5. Здобувачкою в підрозділі 2.1. здійснено диференціацію радянського періоду на декілька етапів з урахуванням суспільно-політичних, соціально-економічних і соціокультурних чинників, де перший етап визначається як 40-і – 50-і рр. ХХ ст. (с. 77). Водночас, історично відомим є той факт, що радянський період починається з 1922 р., часу заснування національних радянських республік, а хронологічними межами дослідження є друга половина ХХ – початок ХХІ століття, тому дискусійним є розподіл цього періоду саме з 40-х років.

6. У другому розділі, зазначаючи про важливу роль Британської Ради в Україні щодо популяризації професійно орієнтованого навчання англійської мови та реалізацію проекту «Англійська мова для університетів» (с. 153-154), слід було б навести приклади розроблених, в межах цього проекту та співпраці, нових навчальних програм із англійської мови професійного

спрямування, призначених для студентів нефілологічних спеціальностей, які активно імплементуються в ЗВО України.

7. Узагальнені результати дослідження, які висвітлюють іншомовну підготовку майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у радянський період, систематизовано та подано у вигляді таблиці (с. 134-135), що, безумовно є цінним надбанням цієї роботи. Однак, вважаємо, що варто було б запропонувати подібну таблицю для візуалізації особливостей іншомовної підготовки ще й у порівнянні з пострадянським періодом.

Однак, висловлені зауваження стосуються лише окремих положень і носять уточнювальний характер, тому не впливають на загальну позитивну оцінку наукового рівня дисертаційного дослідження.

Повнота викладення результатів в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 17 працях, з них 7 статей – у вітчизняних фахових виданнях та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті у наукових виданнях інших держав (Республіка Польща, Словацька Республіка), 8 праць апробаційного характеру.

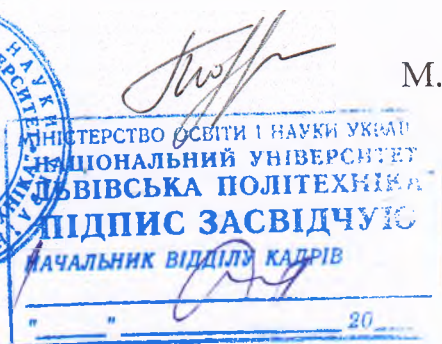
Загальний висновок та оцінка дисертації. Враховуючи своєчасність і доцільність проведеного дослідження, аргументованість представлених наукових результатів, що відображають плідну дослідницьку діяльність та наукову зрілість Лілії Романівни Овчаренко, вважаємо, що дисертаційна робота є завершеною науковою працею, у якій розв'язано конкретне наукове завдання – виокремлення та характеристика етапів розвитку іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей впродовж другої половини XX і на початку XXI ст., а також визначення перспективних напрямів удосконалення професійно орієнтованого навчання іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти України, що, безумовно, має важливе значення для галузі знань «Освіта/Педагогіка» та спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки.

Дисертаційна робота Овчаренко Лілії Романівни на тему «Іншомовна підготовка майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти України (друга половина XX – початок XXI століття)» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 р. (зі змінами і доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 283 від 03 квітня 2019 р.), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а **Лілія Романівна Овчаренко** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету
«Львівська політехніка»

26 лютого 2021 року

М. І. Гавран